

Björn Sundmark

”Just för barn skrifver jag”

Hugo Gyllanders brev om att översätta sagor av bröderna Grimm och Asbjørnsen och Moe

“But I do write just for children”: Hugo Gyllander’s Letters About His Translations of the Fairy Tales by the Brothers Grimm and Asbjørnsen and Moe

Abstract: Through his great productivity and deep involvement with the Barnbiblioteket Saga series, published by Svensk läraretidnings förlag, Hugo Gyllander (1868–1955) was a front figure in Swedish children’s literature during the first half of the 20th century. He translated many of the great international classics, but today he is perhaps best known for his translations of the fairy tales of Jacob and Wilhelm Grimm, Charles Perrault, Peter Christen Asbjørnsen and Jørgen Moe, and others. In this context it is interesting to examine Gyllander’s views of his own practice in his correspondence with his two editors, Amanda Hammarlund and Signe Wranér. The article focuses first on letters to Hammarlund regarding his first volume of fairy tales by the Brothers Grimm. My second example is from his correspondence with Wranér and concerns his translations of Asbjørnsen and Moe’s fairy tales. The aim is to show in what ways his expressed translation ideals are affected by his view of the status of the source material and by the nature of his relationship to the two editors. The analysis reveals that while Gyllander expresses an ambition to stay as close to the original as possible in the case of the fairy tales of the Brothers Grimm, he shows a greater readiness to adapt the fairy tales of Asbjørnsen and Moe.

Keywords: Hugo Gyllander, Amanda Hammarlund, Signe Wranér, role of translators, fairy tale translation, Jacob Grimm, Wilhelm Grimm, Peter Christen Asbjørnsen, Jørgen Moe, Svensk läraretidnings förlag, publishing history, book series, Barnbiblioteket Saga, translation norms

©2026 Björn Sundmark. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), permitting all use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. Any included images may be published under different terms. Please see image captions for copyright details. Citation: *Barnboken – tidskrift för barnlitteraturforskning/Barnboken: Journal of Children’s Literature Research*, Vol. 49, 2026 <http://dx.doi.org/10.14811/clr.v49.1069>

Hugo Gyllander (1868–1955) kan beskrivas som en grå eminens inom 1900-talets svenska barnboksutgivning: inflytelserik genom sin stora översättargärning, men också okänd för de flesta eftersom översättare sällan blir celebriteter. Gyllander, som var bördig från Örebro, inledde sitt skriftställarskap som journalist vid Nerikes Allehanda (Mählqvist, "Hugo Gyllander"; Johanson). Under 1892–1893 var han tidningens utrikeskorrespondent i Berlin. För övrigt studerade han periodvis både utomlands och i Uppsala, men avlade aldrig någon akademisk examen. Han skrev regelbundet i litterartidskriften *Ord & Bild* och uppbar ett årligt författarstipendium från Svenska Akademien för sin diktning (Johanson; Mählqvist, "Hugo Gyllander"). Men för eftervärlden är han idag mest känd, om alls, för sin insats för Barnbiblioteket Saga. Under ett trettio-tal år bistod han med verser, skolpjäser och originalsagor samt översättningar från engelska, franska, tyska, danska och norska. I Sagaarkivet på Svenska Barnboksinstitutet finns 183 brev bevarade från honom till bokseriens redaktörer Amanda Hammarlund och Signe Wranér. Det är ett rikt och mångsidigt material. Det har tidigare bland annat behandlats i en biografisk essä av Stefan Mählqvist för Litteraturbankens *Svenskt översättarlexikon* ("Hugo Gyllander"). I den här artikeln kommer jag att göra två nedslag i Gyllanders korrespondens med Hammarlund och Wranér. I det första granskas brev som skickades 1905 till Amanda Hammarlund. De behandlar framför allt Gyllanders översättningar av bröderna Jacob och Wilhelm Grimms sagor, och är intressanta eftersom han formulerar sin hållning till sagoöversättning och diskuterar barns och ungdomars läsning. Ett andra nedslag görs när Signe Wranér tillträtt som redaktör 1936 och lockar Gyllander att åter börja arbeta med Barnbiblioteket Saga med en översättning av Peter Christen Asbjørnsen och Jørgen Moes norska folksagor. Breven handlar även i det här fallet om sago-gestaltning, urvalsnormer och vad som är lämplig läsning för barn.

Syftet med artikeln är att visa hur Hugo Gyllander kommenterar och beskriver två av sina sagoöversättningar i korrespondensen med Barnbiblioteket Sagas redaktörer samt i en del annat material, såsom Gyllanders förord till *Bröderna Grimms sagor II* (Saga 87, 1922, bild 1), hans handskrivna sago-manus (med hans egna och redaktörernas ändringar och tillägg) och *Sagas stora katalog. 1899–1956* (1957). Artikeln fokuserar Gyllanders syn på sagoöversättning och diskuterar vilka normer och konventioner han uttrycker i korrespondensen. Analysen av breven kontextualiseras med en kortfattad beskrivning av Gyllanders översättargärning för Barnbiblioteket Saga – vilka språk, genrer och författare han arbetade med, hur stor

del av utgivningen han var inblandad i samt i viss mån hur han själv verkade i det breda spannet originalförfattare, återberättare och översättare. Studien är begränsad till Gyllanders utsagor. Det går inte att säga något bestämt vare sig om Hammarlunds eller Wranérs position eftersom dessa brev inte finns bevarade i Saga-arkivet. Lite tillspetsat kan man därför hävda att detta är en studie i envägskommunikation. Syftet är inte heller att systematiskt jämföra Gyllanders syn på sagoöversättning som den kommer till uttryck i breven med det faktiska utfallet, det vill säga i hans översättningar. Det skulle spränga ramarna för den här studien eller kräva en helt egen undersökning. Men några korta, illustrativa nedslag i ett par av översättningarna kommer ändå att göras för att skapa större djup och förståelse för det han skriver i breven.

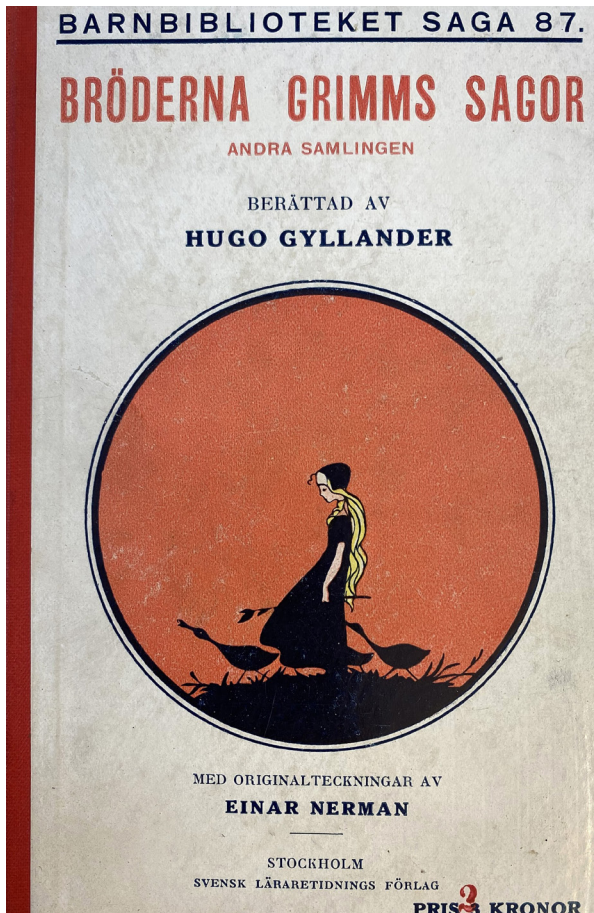


Bild 1. Omslaget till Jacob och Wilhelm Grimms *Bröderna Grimms sagor II*, utgiven 1922. Illustration av Einar Nerman.

Översättningsstudier fokuserar vanligen på en texts transformation från originaltext till måltext, från ursprungsspråk till målspråk (Lindqvist 38–42). En central fråga blir då hur trogen den nya texten är i relation till originalet. Även vad (och vilka författare) som översätts kan vara intressant; inte minst gäller det översättningar av internationella klassiker och bästsäljare (Kümmerling-Meibauer och Müller 1–14). Alternativt kan analysen fokusera på hur välfungerande den översatta texten är på målspråket och fråga i hur stor utsträckning texten anpassats till ett annat språk, en annan kultur, en annan målgrupp eller ett annat medium (Lindqvist). Den här artikeln utgår från hur dessa frågor formuleras av översättaren i sin korrespondens, och anlägger ett närmast kulturellt-sociologiskt perspektiv med fokus på översättaren som aktör. Som Moira Inghilleri skriver har sociologiskt inspirerade översättningsstudier gjort översättare och uttolkare mer synliga (142). Fokus på en av översättningens aktörer, översättaren i det här fallet, gör det alltså möjligt att få syn på de bakomliggande omständigheter som gör att en översättning skiljer sig från eller håller sig nära originalet. Lawrence Venuti talar om den mänskliga faktorn, aktörerna som gör att översättningen kommer att skilja sig från eller ligga nära källtexten (4–5). Det material som i första hand analyseras är alltså inte själva översättningarna utan vad översättaren säger om sina egna översättningar och vilka normer som han stödjer sig på.

Barnbiblioteket Saga och Hugo Gyllander

Barnbiblioteket Saga grundades av Svensk läraretidnings förlag 1899. En framgångsfaktor var att förlaget och bokserien tidigt knöt dugliga och hängivna författare, illustratörer och översättare till sig. Hugo Gyllander var just en sådan viktig och mångsidig aktör. I *Sagan om Saga* (1956), Signe Wranérs förlagshistorik, skriver hon följande:

Knappast någon av förlagets författare har betytt så mycket för SAGA som Hugo Gyllander. Hans sobra, svala språk, hans satir och ironi med vemod på botten kan väl inte medvetet uppfattas av en omogen liten läsare. Men utan att ana det insuper var och en, som läser Gyllanders originalsagor och sällsynt fascinerande versfabler eller hans fina tolkningar av Oliver Twist och Gulliver eller andra världslitteraturens gestalter, en livsavgörande kärlek till gott svenskt språk och en känsla för klar komposition samt fullgod form och rytm. (Wranér, *Sagan* 34)

Nej, som översättare för Barnbiblioteket Saga kan Gyllanders roll svårligen överdrivas. Hans produktivitet och mångsidighet är stor. Mellan 1902 och 1948 översatte Gyllander ett trettioalv böcker och bidrog till ytterligare 35, alltså sammanlagt 65 böcker; under tre årtionden är var tredje Saga-bok också en Gyllander-bok, på ett eller annat sätt. Det är sagor, egna och andras – Charles Perraults franska sagor, Wilhelm Hauffs och bröderna Grimms sagor från tyskan; vidare är det H. C. Andersens sagor på danska och Asbjørnsen och Moes norska sagor. Därtill översatte han gärna legender, som de om Lucia och Genoveva, och ägnar sig åt berömda levnadsöden som Christofer Columbus. Han översatte även flera historiska äventyrsromaner som Walter Scotts *Ivanhoe* och *Rikard Lejonhjärta* (Saga 77–78, 1920) och Alexandre Dumas *De tre musketörerna* (Saga 133–134, 1929), västernskildringar som James Fenimore Coopers *Den siste mohikanen* (Saga 37, 1911) och *Buffalo Bill* (Saga 33, 1910). Han översatte också böcker av Jules Verne, Charles Dickens, Mark Twain och Jonathan Swift. Utöver dessa verk kan tilläggas hans egna versberättelser och barnteater-stycken. Det är också värt att beakta att originalpubliceringsår inte säger hur många böcker av en viss författare, översättare eller utgivare som finns i tryck vid ett givet tillfälle. Som framgår av *Sagas stora katalog* från 1957 gavs flertalet av förlagets publikationer ut i många upplagor och över lång tid, något som tycks ha varit en del av förlagets överordnade strategi. Det är ett tillvägagångssätt som får konsekvenser även för enskilda översättares och författares bokliga närvaro på den litterära scenen. År 1957 är Gyllanders *Gullivers underbara resor till lilleputtarnas och jättarnas land* (Saga 10, 1902) inne på 11:e upplagan (58–65 tusendet) och *Bröderna Grimms sagor I* (Saga 17, 1905) på sin tionde upplaga (57–61 tusendet). I stort sett samtliga av hans översättningar lagerfördes för övrigt i åtminstone en andra eller tredje upplaga vid samma tidpunkt enligt katalogen.

När det gäller förhållandet mellan Gyllander och redaktören Amanda Hammarlund var det att döma av Gyllanders brev stundtals mycket ansträngt. Förutom skillnader i synen på (barn)litteratur och författarhantverket påverkades relationen negativt av att Gyllander hade små inkomster och var i ständigt behov av de honorar som författande och översättande kunde ge (Johanson; Mählqvist, "Hugo Gyllander"). Det försatte honom i en beroendesits i förhållande till den ekonomiskt sinnade Hammarlund när det gällde honorar och förskott. Lena Kåreland skriver om Hammarlund:

Hennes sparsamhet var lika legendarisk som hennes spendersamhet, när hon var riktigt angelägen om att få de bidrag hon föresatt sig att publicera. Hon kunde betala 200 kronor för en saga av Helena Nyblom eller Anna Maria Roos, vilket vid denna tid var ett ansevärt honorar. (Kåreland 4)

Gyllander å sin sida fick som regel 300 till 400 kronor för en boköversättning, vilket också tvingade honom att arbeta snabbt. I ett brev till Carl David af Wirsén den 28 juni 1911 beskriver Gyllander sin situation på följande vis:

När man, som jag, måste lefva på ofta temligen handtverksmessig skrifning (öfversättningar o dyl) är det ej att undra på, om man till sist får leda för det skrifna ordet och, när man ej är direkt tvungen, lemnar det åsido. (citerat i Johanson 54)

Förutom översättningarna för Barnbiblioteket Saga och ett årligt författarstipendium från Svenska Akademien hade Gyllander mycket få och små andra inkomstkällor (Johanson), något som för övrigt till viss del kan förklara Gyllanders stora produktivitet.

Ovan har vi sett exempel på Gyllanders bidrag till Barnbiblioteket Saga, och vilka genrer han ägnade sig åt företrädesvis. Men det finns också andra typer av beteckningar i *Sagas stora katalog* på hur förlaget kategoriserar hans översättningar: "återberättad" (t. ex. Saga 8, 37, 41, 186), "berättad" (19, 46), "bearbetning" (14, 53), "ungdomsbearbetning" (133), "förkortad och bearbetad" (44) och "skildrad" (50). Bild 2 visar ett exempel.

80 Den hemlighetsfulla ön

Av Jules Verne. Bearbetning Hugo Gyllander. Illustrationer Werner Liljeqvist.

180 s.
10—14 år
3: 75

Den spännande skildringen av en händelserik ballongfärd. Fristående fortsättning på "Kapten Grants barn" och "En världsomsegling under havet".
[Första uppl. 1921.] Fjärde uppl. 1952. 19—22 tusendet.

Bild 2. Sammanfattning och kategorisering av Jules Vernes *Den hemlighetsfulla ön*. Ur *Sagas stora katalog. 1899–1956*, Svensk läraretidnings förlag, 1957, s. 36.

Ordet "översättning" används endast i undantagsfall innan 1940-talet när det gäller Barnbiblioteket Sagas utgivning, sedan blir det desto vanligare. *Östan och västan* (Saga 23, 1907) av Hauff är ett av få undantag. Till och med när det gäller översättningar som måste anses ligga relativt nära originalets text, som *Bröderna Grimms sagor I och II*, föredras termen "återberättad". Den här nomenklaturen gäller inte bara Gyllander utan används genomgående i *Sagas stora katalog*. Det finns undantag, som *Lilla Nelly* (Saga 44, 1913) av Dickens, där det anges att boken är "[f]örkortad och bearbetad" (25). Översättnings-omskrivningarna verkar inte ha så mycket att göra med graden av ekvivalens mellan originalspråk och målspråk, utan skulle snarare kunna ses som en försvenskings-förväntan: en klassiker återberättad på svenska men med ambitionen att ligga nära originalet. I det sammanhanget antyder sannolikt "bearbetning" och "ungdomsbearbetning" större grad av textanpassning än "återberättad". Men gränserna är flytande. Ett exempel är de två samlingarna med sagor av Asbjørnsen och Moe, *Guldfågeln och andra sagor* (Saga 167, 1936, bild 3) och *Soria Moria slott och andra sagor* (Saga 168, 1936), som jag kommer att återkomma till. Den förra är en "bearbetning" som riktar sig till "mindre barn", medan den senare är "återberättad". Men Gyllander arbetade med hela Asbjørnsen och Moe-materialet samtidigt och nämner inte i sina brev att han skulle gjort någon uppdelning i mer eller mindre barnanpassade sagor eller sättet att översätta.

Här kan tilläggas att målgruppen för Barnbiblioteket Saga och Svensk läraretidnings förlag var skolbarn i den svenska folkskolan, alltså barn i åldrarna 6 till 14 år. Det görs några avvikande åldersindelningar redan från början: vissa böcker, som *Svenska folksagor* (Saga 1, 1899), rekommenderas redan från 5 års ålder, och i den senare utgivningen, från 1950-talet och framåt, blir 15 år Barnbiblioteket Sagas äldstaålder, sannolikt för att folkskolan också förlängdes. Barnbiblioteket Sagas böcker marknadsförs inte mer nischat än så. I princip är de avsedda för alla skolbarn. Preciseringsarna kommer senare. *Sagas stora katalog* ger direkta åldersrekommendationer, till exempel: *Tusen och en natt* 6–11 år (6), *Robinson Kruse* 8–12 år (5), *Bröderna Grimms sagor I* 7–10 år (13), *Gullivers resor* 9–14 år (9). Se även bild 2 avseende *Den hemlighetsfulla ön*. Men att de första årtiondenas publikationer inte är åldersmärkta betyder inte att läsålder inte utgjorde en redaktionell angelägenhet. I själva verket ägnades stor möda redan från början åt att en viss bok eller genre skulle passa ett särskilt ålderssegment.

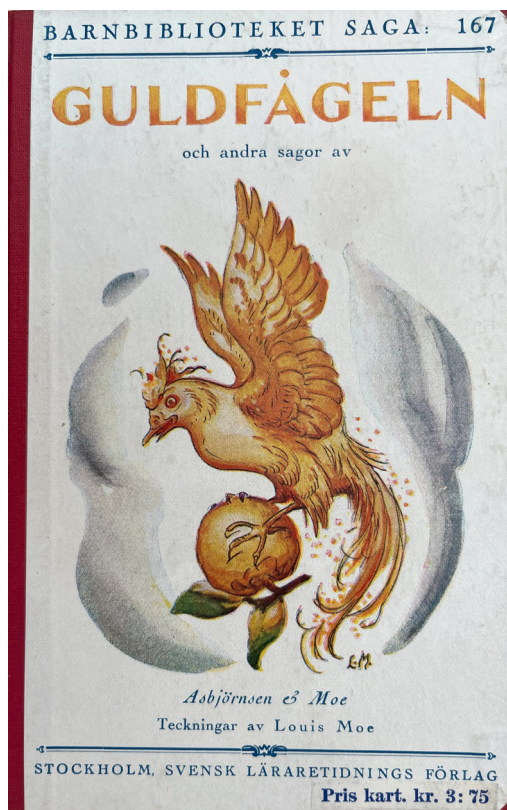


Bild 3. Omslaget till Peter Christen Asbjørnsen och Jørgen Moes *Guldfågeln och andra sagor* (1942, 2 uppl.). Illustration av Louis Moe.

Om barn, ungdomar och sagor – breven till Amanda Hammarlund

Gyllanders brev till Amanda Hammarlund är ofta konfrontativa. Han ber om förskott, förhandlar om honorar eller påminner om att han inte har fått betalt. Men även andra ämnen upprör. När Gyllander uppfattar att Hammarlund kritiserar hans översättning av *Bröderna Grimms sagor* för att inte vara tillräckligt anpassad till den tänkta målgruppen, 8-10-åringar, går han till motanfall:

Jag skrifver icke och har aldrig skrifvit någon Saga, som inte kan läsas af 8-åringar. Just för barn skrifver jag. Och det har jag vunnit erkännande för, från allra vederhäftigaste håll. Mitt omdöme i dylika ting kan jag styrka med egna arbeten på området. Kan Ni det, min fru? Kan er kommitté det? Om icke, hvad berättigar Er till en dylik summarisk dom som er senaste? (Gyllander till Hammarlund, 3 september 1905, understrykning i original)

Knappt fjorton dagar senare fortsätter han polemiken:

Ni skrifver om min bearbetning: "Dina sagor är ej bearbetade för mindre barn på 8 à 9 år". Ursäkta, fru Hammarlund, men hvad ger er rätt att tala i denna kategoriska form? --- Ni anser Sagan inte alls ha något värde för er. Men jag kan svårligen låta afspisa mitt arbete så lätt. Är inte van att skrifva "på prof" för någon, det säger jag ifrån en gång för alla. Och er domarton behagar mig ej. Anser, och det utan förhåfvelse, mitt eget omdöme i dylika saker lika gott som edert och hela er kommittés. Tror näppeligen den åstadkommer något motsvarande min Grimm-bearbetning. (Gyllander till Hammarlund, 18 september 1905)

Den kommitté Gyllander syftar på valdes varje år, med tre ledamöter från Sveriges allmänna folkskolläraryörening och tre från Svensk läraretidnings förlag (Klingberg 37). Enligt Stefan Mählqvist granskade och godkände denna förlagskommitté manus under Barnbiblioteket Sagas första femton år ("Barnbiblioteket Saga"; se också Kåreland). Gyllander invänder även mot att Hammarlund inte ger några konkreta exempel eller argument, till exempel avseende språk/stil eller innehåll/tematik. I det anförda brevet upprepar Gyllander avslutningsvis att han inte ser några specifika argument eller exempel:

Fordrar å min sida, att äfven den, som vilja döma och fördöma mitt arbete, dokumentera sig. Bidar sedan med lugn publikens dom mellan oss. Men som sagt, kategoriska förklaringar utan skäl ha för mig intet annat värde än rent psykologiskt. (Gyllander till Hammarlund, 18 september 1905)

Gyllanders brev ger uttryck för sårad självkänsla, och en stark känsla av att han själv vet bäst. Det är också intressant att han efterlyser transparens och att Hammarlund ska "dokumentera sig" samtidigt som han själv inte säger något om vad hans "bearbetning" består i. I det följande kommer jag att komma in på att Gyllanders bearbetning egentligen är en relativt texttrogen översättning och att hans outtalade inställning var att Grimm-sagorna fungerade bra som barnläsning utan större bearbetning. Däremot fungerar inte sagor på tonåringar enligt Gyllander, och därför är det absurt, menar han, att påstå att han skulle ha försökt bearbeta Grimms sagor mot äldre barn:

Nej, för 14-15-åringar skrivs ej sagor. Sagor förstås endast af barn och mognade människor. I slyngel och slynåldern söker fantasin annan näring. Det är en så enkel, så allmänt känd sanning, att det verkligen förvånar mig, att ni som dock har stor erfarenhet på området, kunnat skriva dylikt. (Gyllander till Hammarlund, 3 september 1905)

I ett senare daterat brev utvecklar han sin syn på tonåringars läspreferenser, och hur osannolikt det skulle vara att hitta några sago-läsande ungdomar:

Apropå en passus i ert senaste bref: hvar har ni funnit de där underbara "barnen" om 14-15 år som läsa sagor? Inte i vårt land och troligen ej heller i vår snöda tid. Herrar om 15 år läsa indianromaner, sjöromaner, krigshistorier och dylikt, i bästa fall, och i sämsta "modern" skönlitteratur. Och damerna vill vid samma ålder studera äfven de, betydligt mognare och "förståndigare" saker. (Gyllander till Hammarlund, 20 september 1905)

Eftersom Gyllander även översatte "indianromaner", "krigshistorier" och "mognare saker" är det sannolikt att han inte ansåg att ungdomsböcker i sig var undermåliga, utan bara annorlunda. Att han själv skrev och översatte både för barn och tonåringar är hur som helst klarlagt. När det gäller första delen av Grimm-översättningen håller han fram den som exempel på att han lyckats väl när det gäller att skriva för just barn. Den 18 september 1905 skriver han: "Min sagosamling tror jag kommer att tillräckligt dokumentera mitt sakförstånd ifråga om hvad som passar för barn" (understrykning i original). Men han känner sig samtidigt "ganska trött på samarbetet". Säkerligen underlättades inte heller samarbetet av att Hammarlund lät bli att publicera några av de översatta sagorna - "Döden som fadder", "Stjärnriksdalarna" och "Törnrosa". Efter att ha hotat med att avsluta samarbetet med förlaget vid flera tillfällen gör han det till sist 1931. Inte förrän Signe Wranér övertar redaktörsskapet efter Hammarlunds död 1935 återvänder han till förlaget.

Gyllander och sagan

När det gäller Grimm-översättningarnas eventuella (o)lämplighet för små barn har det sannolikt mest att göra med originalberättelsernas innehåll. En översiktlig jämförelse mellan original och översättning pekar på texttrohet med avseende på omfång, meningsbyggnad, vokabulär, stil och innehåll. I till exempel "Den

sjungande benknotan” väjer Gyllander varken för brodermordet eller slutets summariska rättvisa, där kungen låter sy in den onde bedragaren i en säck för att sedan dränka honom. Även språk och stil ligger nära originalet ”Der singende Knochen”. Gyllander har uppenbarligen utgått från Grimms större samling – sannolikt den sjunde och definitiva upplagan från 1857 av *Kinder- und Hausmärchen* – som innehåller 200 sagor och 11 legender, eftersom sju av sagorna som han översatte till den första samlingen inte finns med i den kortare, mer barnanpassade utgåvan, *Kleine Ausgabe* (1825, 50 sagor, fördelade på två volymer). Till Barnbiblioteket Sagas andra Grimm-samling är 18 av de 22 publicerade sagor hämtade från den större utgåvan. Gyllander gjorde alltså ett självständigt urval, snarare än att helt enkelt översätta *Kleine Ausgabe* rakt upp och ner. Men vad gäller barnanpassning hade det sannolikt mindre betydelse. Som Bettina Kümmerling-Meibauer skriver bearbetade bröderna Grimm hela *Kinder- und Hausmärchen* successivt i påföljande upplagor för att uppnå enhetlighet och en viss anpassning till barnläsare:

The Grimms created a purportedly special children’s tone, distinguished by contamination, direct speech, addition of traditional sayings and a tense shift from present into imperfect. The Grimms thus helped to establish the folktale as a pedagogically relevant reading matter for children. The rewriting of the *Kinder- und Hausmärchen* as a “book of education”, as it was termed in the preface to the last edition, formed the basis for legitimatizing the functionalization of the fairy tale as a didactically important genre for children. (Kümmerling-Meibauer 191)

Bröderna Grimm tonade bland annat ner sådant som de uppfattade som erotiskt eller vulgärt, men också (för barn) svårbegripliga ironiska kommentarer och social kritik (Kümmerling-Meibauer 191).

Eftersom vi inte vet exakt vad det var som Hammarlund reagerade på – något som ju Gyllander också anmärker på – och eftersom hon ändå lät publicera de flesta av sagorna, går det bara att spekulera i vad som ändå skavde. Gyllander själv nämner att sagorna kan verka stötande för barn i det företal han skrev till den andra volymen Grimm-sagor. Och bara det faktum att andra samlingen försågs med ett företal antyder nog att det fanns ett behov av att förklara sig. Han skriver bland annat att en del av sagorna uppvisar en ”råhet” som ger ”prov på tänke- och handlingssätt, som synes oss, sena tiders kultiverade barn, väl barbariska” (Gyllander, ”Företal” 4). Men sådana sagor har ”ej här blivit medtagna”, försäkrar Gyllander. Likväl inkluderar hans urval ändå sagor som den ovan nämnda ”Den

sjungande benknotan", även om just den sagan sorteras ut i fjärde upplagan 1952. Gyllander försvarar dock "råheten" och skriver:

Sagan målar med starka färger, både när det gäller ont och gott. Det hör till konstarten. En intelligent läsare – även en mycket ungdomlig – tar därför ej allt på så blodigt allvar. Han njuter av fantasien och fäster sig vid kärnan, som [...] i den germanska Sagan ständigt är moraliskt sund och kraftig. (Gyllander, "Företal" 4)

Det går att se det här förordet som ett försvarstal för Gyllanders – och även Barnbiblioteket Sagas – linje när det gäller Grimm-översättningarna. Man väjer inte för "starka färger" och den svartvita moralsynen.

Det är dock intressant att några av de sagor som Gyllander översatte *inte* publicerades. Den originella "Döden som fadder" är till exempel inte med bland de 25 sagorna i den första utgåvan. Där kritiseras den sociala ordningen med fattiga och rika. Den utblottade fadern vill varken ha Gud eller djävulen som fadder åt sitt nyfödda barn. I stället väljer han Döden eftersom denne behandlar alla lika. Det är en handling som skulle kunna tolkas som en kritik av den rådande världsliga och gudomliga ordningen. Bröderna Grimm behöll den här moraliskt komplicerade sagan; Gyllander översatte den. Men den publicerades inte.

I senare upplagor sållades fler sagor ut. I den femte upplagan av den första Grimm-samlingen (1922) saknas "Starke Hans". När vi kommer till den nionde upplagan (1947), efter det att Signe Wranér tagit över som redaktör, har ytterligare fyra sagor tagits bort: "Fru Holle", "Bidrottningen", "Halmstrået, kolet och bönan" och "Hönalills död". I den tionde upplagan (1953) försvinner även "Livets vatten" och "Den kloke vallpojken". Samlingen är då nere på 18 sagor från ursprungligen publicerade 25. Det är värt att notera att flera av de "barnsligaste" sagorna hör till de utsorterade: "Bidrottningen", "Halmstrået, kolet och bönan" och "Hönalills död" – korta, humoristiska och sannolikt högst lämpliga för yngre läsare. Språket har för övrigt vid den här tidpunkten genomgått en modernisering och lätt retuscherings. Däremot är sagogrundtonen densamma, och "råheten" och de starka effekterna finns förstas kvar.

Om man fördjupar analysen och lyfter fram de normer och konventioner som tas upp, samt vilka praktiker som fått råda när det gäller Grimm-översättningarna (eller snarare vad epitexterna – brev, förlagskatalog – har att säga om översättningen), är det mest intressanta vad som *inte* sägs. Ingenstans åberopar Gyllander trohet mot

originalet – ekvivalensnormen alltså – som vägledande eller som ett värde i sig. Och detta trots att Gyllander av allt att döma själv håller sig nära grundtexten i det här fallet. Det ska också nämnas att Gyllander valt att översätta från den kompletta utgåvan och, enligt företalet till den andra samlingen, velat ge ett representativt urval. Han skriver: "översättaren har strävat att låta den germanska sagofantasiens olika skiftningar komma till sin rätt. Därför omväxla allvarliga och i grunden stundom djupsinniga sagomotiv med muntert uppslupna" (Gyllander, "Företal" 3). Men han skriver också att "Redaktionen i samråd med översättaren" sökt ut "vad som syntes dem bäst och lämpligast" (3).

När det gäller de enskilda sagorna framstår de som texttrogna och ocensurerade. Gyllanders översättningspraxis pekar alltså mot ekvivalens när det gäller bröderna Grimm. Det är för övrigt helt i linje med sekelskiftets svenska (tyskinspirerade) syn på sagor som i sig moraliskt utvecklande (Klingberg 30–31), även då de "sakna moral eller t.o.m. är omoraliska" (Kühner, citerad i Klingberg 15). Att hålla sig nära klassiska original är också i enlighet med Barnbiblioteket Sagas riktlinjer där strävan var att "originalens inre halt och yttre formella förtjänster inte fick gå förlorade" (Klingberg 92). Enda omständigheten som medgav bearbetning var om texten hade "en för barnen svårförståelig form" (Klingberg 92). Men i stället för att luta sig mot denna etablerade hållning, polemiserar Gyllander alltså i sina brev till Hammarlund om vad som är lämplig/olämplig lektyr för barn i olika åldrar utan att själv tala om varför han översätter på ett visst sätt eller vilka översättningsideal som styr hans arbete. Det går inte att komma ifrån tanken att det är den dåliga och låsta relationen till Hammarlund som gör att han inte vill blotta sig genom att beskriva sina egna praktiker och ideal.

Om språk och stil – breven till Signe Wranér

Under en annan redaktör, Signe Wranér, utvecklas en annan relation och annat arbetssätt, och även ett annat sätt att tala om översättningens praktik och ideal. Wranér var förtrogen med Barnbiblioteket Saga och Svensk läraretidnings förlag och väl förberedd på att bli dess redaktör. Hennes far, Henrik Wranér, satt i styrelsen för förlaget och bidrog genom åren med ett stort antal berättelser och översättningar. I *Sagan om Saga* beskriver hon hur hon redan som tolvåring fick vara med och provöversätta några sidor ur Anna Erslevs *Gula Vargen* (Saga 15, 1904) från danskan (23). 1913 fick hon anställning på förlaget som Amanda Hammarlunds sekreterare. Hon var då 23. När

Signe Wranér tar upp tråden med Hugo Gyllander 1935 har redaktionen sedan en tid flyttat från Barnhusgatan 8 i Stockholm, och själv har hon nyligen tagit över som redaktör efter Hammarlunds död. Gyllander skriver: "Fru H's död kunde näppeligen uppröra mig. Jag såg annonsen 'sine ira et studio' [utan vrede och upprördhet] med den gamles lugn" och fortsätter:

Jaså ni har flyttat från gamla 8:an! Bara fröjdefulla saker upplefde jag precis inte där men det var ju ganska trevligt ibland. Särskilt minns jag Er, fröken Signe, med odelade angenäma känslor. Ni piggade upp den stundom något philiströsa stämningen! (Gyllander till Wranér, 3 januari 1936)

En vecka senare lägger han till:

Jaså, ni har flyttat in i ny lokal. Förstår nog att detta måtte ha känts underligt för fru A. H. Som om marken i jordskalf gungat under henne! Kanske fick hon under de nya förhållandena ej heller till att "härska" riktigt så mycket, som hon var van vid? Hennes man, Emil H, minnes jag med odelad sympati och medkänsla. Han hade en egenskap, som gemålen fullständigt saknade: han var rejäl [...] Hade han fått lefva, skulle samarbetet med förlaget för mig varit betydligt angenämare, och mera stimulerande för fortsatt sagodiktning. (Gyllander till Wranér, 13 januari 1936, understrykning i original)

Det är en intressant reflektion: att med en mer sympatisk redaktör – och under mindre ekonomisk press – hade han kunnat utveckla sitt eget författarskap, snarare än att till allra största delen fokusera på översättning.

Men den direkta anledningen till att Gyllander uppmärksammar "sagodiktningen" i brevet till Wranér är att han är mitt uppe i en både "hantverksmässig" och, ska det visa sig, synbarligen inspirerande översättning av Asbjørnsen och Moes norska folksagor. Arbetet kom samma år (1936) att resultera i volymerna *Guldfågeln och andra sagor* samt *Soria Moria slott och andra sagor*. När arbetet den 13 februari närmar sig slutet skriver Gyllander med viss tillförsikt, "hoppas af vårt samarbete skall framgå en i alla afseenden bra svensk upplaga af de gamla norrbaggarnas sagor".

Redan i början av korrespondensen är det uppenbart att diskussionerna mellan Gyllander och Wranér om de olika norska sagorna är mer detaljerade än de som fördes med anledning av Grimm-översättningarna, men också mer respektfulla. I det följande bre exemplet, som jag citerar utförligt, går Gyllander in på balansen

mellan muntlig och skriftlig stil, och hur svårt det kan vara att vara helt igenom konsekvent:

Nu några ord om översättningarnas språkliga sida.

Sagor äro ju egentligen afsedda att berättas. Och folksagan att berättas i folkton. Man frestas då lätt att frångå det regelbundna skriftspråket (regelbundna = af regler bundna) och söka skapa ett slags språkligt mellanting mellan tal- och skriftspråk. Med fara att falla in i godtycklig regellöshet och vulgaritet. Jag är mycket rädd för dylika experiment. När barnen i skolan få lära sig svenska efter skriftspråket, är det ej lämpligt att i deras förströelselitteratur ge dem ett språk utan regler och grammatik, ofta alldeles individuellt formadt. Det skapar kaos i de små hjärnvindlingarna! Men naturligtvis måste tonen och stilen vara lättare och enklare i dylik litteratur. Särskildt i dialogernas direkta tal. Men äfven här vid lag är det svårt att finna någon fast norm. Inkonsekvenser kommer aldrig undvikas. Jag öfverlemnar åt frökens goda omdöme och kritik att genomse och behandla manuskripten. När man håller på med en längre översättning, blir man (åtminstone har jag funnit det hos mig) eländans, hvad jag skulle vilja kalla "felblind". Man känner (det är ren mystik!) felet på en sida, men man ser det inte. Jag har så godt jag kunnat, ofta med små retuscher, behandlat grundtexten. Och tagit med de sagor, jag funnit bäst. Fortsättning följer snart. Äfven de klumpigaste sagor kunna ju hyffsas! Skulle fröken vilja meddela sina anmärkningar, vore jag tacksam. I vissa fall kommer jag säkert böja mig utan vidare, men i andra kunde någon kort "diskussion" behöfvas. Brefledes. Ja, nu är början gjord, och den är ju alltid värst! (Gyllander till Wranér, 18 januari 1936, understrykning i original, bild 4)

Brevet visar också att Gyllanders ideal är att ligga nära originalet – det handlar om "små retuscher" – men att det likväl kan finnas

Stockholms d. 18/1 36.

Min bästa Grohen.

Just nu kommer en kavel ut, att de
måga "Mirané" i förloget med en viss häde
daglig och nattlig oro tänka på den förskotte-
rade Mundcalappen! För att lugna den, sä-
des härmed en del manus.

De många ord om öfversättningens språk-
liga sida.

Sagan äro ju egentligen afsedda att be-
rättas. Och folkungar att berättas i folk-
ton. Man prester de täto att från det regel-
bundna skriftspråket (reglbundna = text-
regler bundna) och söka skapa ett klagt
spökligt melantins melom tal- och
skriftspråk. Med fara att falla in i god-
tychlig regellöshet och vulgaritet. Jag är
mycket rädd för dylika experiment. När
barnen i skolan få lära sig svenska efter

Bild 4. Brev till Signe Wranér från Hugo Gyllander, 18 januari 1936. (Saga-arkivet, Svenska Barnboksinstitutet, Stockholm, avdelning I: E I:12)

utrymme för språkliga förbättringar av klumpigt formulerade sagor. Uppdraget är att vara trogen originalet så långt som möjligt och ändå göra det tillgängligt för en ny läsekrets. Till skillnad från Grimms sagor är de norska sagorna betydligt mer muntliga och opolerade eftersom Asbjørnsen och Moe ville hålla sig så nära originalen som möjligt (Ingwersen 29). Språket i sagorna är därför stundom ogrammatiskt och innehållet vulgärt. Det är det som i första hand måste "hyffsas". Men till skillnad från fallet med Grimm-sagorna är översättare och redaktör här överens – vissa sagor måste utelämnas eller bearbetas. Frågan är snarast på vilket sätt och hur mycket. I ett av breven försvarar Gyllander "Pojken som gick till nordanvinden och krävde igen mjölet":

En sak som förvånar mig: att ni inte upptagit sagan "om gutten som gick till Nordanvinden etc". Den hör ju till en av perlorna. Vill minnas att jag som barn nästan mest fäste mig vid den, och den ypperliga teckning hvarmed Sinding illustrerat den. En liten ej fullt salongsmässig detalj kan ju lätt retuscheras. Föreslår att den intages i stället för Mumle Gåsäg. (Gyllander till Wranér, 31 januari 1936)

Den "detalj" det rör sig om är att geten "gjør gulldukater" i den norska originaltexten (Asbjørnsen och Moe), medan Gyllander använder "guldpärlor". Retuscheringen har "guldmynt" i stället. Gyllander kommenterar:

Geten må, gerna för mig, frambringa sina guldmynt hur som hälst, och "pärla" var just det klassiska ordet. Men för en estetisk publik kanske ej riktigt "salongsfäbig". (Gyllander till Wranér, 23 april 1936)

Men en berättelse som inte går att rätta är sagan "Det har ingen nød med den som alle kvinnfolk er glad i". Flera brev mellan Gyllander och Wranér behandlar svårigheterna med att få just den sagan rumsren. Den 13 februari 1936 skriver Gyllander: "Det gamla 'ländlich, sittlich' [lantlig humor/klokskap] har man näppeligen förstånd för i vår 'kultur'-tid. Skall söka efter bästa förmåga något idealisera detta, förresten ganska typiska sagomotiv." Sagans premiss är svårhanterbar ur ett barnlitterärt översättningsperspektiv med den för alla kvinnor oemotståndlige Askepåten/Askeladden. Sagans klimax – så att säga – är att Askeladden ser till att få sova i samma säng som prinsessan, vilket leder till att han sedan får gifta sig med henne. Gyllander skriver att översättningen skulle gett honom grå hår, om han inte redan haft det. Berättelsen finns inte med bland de

opublicerade manusen, vilket sannolikt betyder att Gyllander inte skickade in det. Brevet visar ändå att han är synbart upplivad när han beskriver vad som (inte) händer i berättelsen:

Den delikata sängkamarpoängen att Askepåten kan få ligga på golvet utan att sära anständigheten, synes mig afgjord. Men på "sängekranken" (det är väl ett bräde [eg. nattduksbord] framför den höga sängen?)? Detta närmande till H.K.H. prinsessan synes mig, om ej direkt oanständigt, dock i hög grad impertinent. Men så kommer det rysliga: "der som jeg faar lov at ligge på kanten af prinsessans seng ovenpaa felden!" Har man hört på maken! Ett mer deciderat majestätsbrott kan man knappast tänka sig. Vi, min kära fröken, få ej vara så toleranta som prinsessan och hennes höge fader! Vi måste behandla Askepåten strängt och hålla honom på golvet, där hans undersåtliga plats är. Och i det fallet ha vi ju både moral och god ton på vår sida. (Gyllander till Wranér, 18 februari 1936)

Gyllander avslutar brevet med följande ord:

Emellertid kan jag ej neka, att Sagan äfven haft sitt goda med sig: den har för några dagar återuppväckt min ungdoms sinne för det komiska och läggning för satir. Skrifver därför dessa rader i bästa lynne. Hoppas, att fröken äfven läser dem i liknande sinnesstämning. (Gyllander till Wranér, 18 februari 1936)

Om Signe Wranér roades lika mycket vet vi inte, men sagan publicerades hur som helst inte, trots att Askepåten fick hålla sig på golvet.

Däremot går det att utläsa hur Wranér bedömde sagorna eftersom hennes redaktörsanteckningar finns bevarade. Sagorna är listade utifrån sina norska originaltitlar och försedda med kortfattade bedömningar, såsom "bra", "duger", "finns i Grimm", "utan moral - duger ej", "ej så lämplig, måste i så fall bearb. mkt", "Inte ngt vidare", "Rolig men måste bearbetas lite", "Duger inte alls", "för hemsk", "duger knappt, för mkt helvete" och "kanske" (Wranér, Redaktörsanteckningar). I nästa skede har tydligen Gyllander inkommit med förstaversioner. På ett nytt ark ger Wranér korta, koncisa instruktioner och bedömningar. I en spalt skriver hon att sagan i fråga är för de yngre eller äldre barnen. Sen kommer en spalt där hon anger när och om hon skickat sagan till Gyllander för bearbetning, och till sist textens status: "Bra!", "Bra. Slutet måste dämpas", "Duger", "Rolig med bearb." och "utmärkt". I ett tredje steg upprättar Wranér så ett maskinskrivet ark där sagorna som ska ingå i publikationerna checkas av och där deras status - färdig eller under ytterligare

bearbetning – tydligt framgår. Sannolikt gör den här stegvisa processen att det inte är mycket som behöver ändras i förhållande till den första tryckta upplagan. Det intressanta för sentida läsare är att det också blir tydligt vad redaktören tycker om olika sagor, varför vissa sållas bort och varför vissa anses behöva flera omarbetningar innan de är tryckklara.

För Gyllander tyder mycket på att återkomsten till Barnbiblioteket Saga och till *sagoöversättningarna* varit en vitamininjektion. I ett PS den 28 januari 1936 skriver han: "Det bästa med detta arbete är, att det kommit mig att reflektera öfver sagodiktning i allmänhet och folksagan i synnerhet." Det är en påtagligt gladare Gyllander vi möter i de här breven, något som också kan ha att göra med att Wranér varit noga med att betala ut överenskommet honorar (400 kronor), varav hälften i förskott.

Det kan tilläggas att Gyllander bifogat kommentarer och förslag till flera av de norska sagoöversättningarna i manus. När det gäller "De tre bockarna Bruse" skriver han:

En sak kunde förbättras, synes mig. Sagan har öfverallt tripp, trapp etc. För att markera den ökade tyngden ligger annars nära till hands att för mellanbocken använda tramp, tramp, och för den största klamp, klamp etc. Men därom får fröken bestämma. (Gyllander, "Guldfågeln")

Det framgår av den publicerade sagan att Wranér höll sig till "tripp, trapp" (i enlighet med originalet), men Gyllanders manus-tillägg ger prov på hur han kommunicerade med redaktören även i ett sent skede i skriv- och redigeringsprocessen.

I breven till Wranér framgår att ekvivalensprincipen inte längre är sakrosankt. "De gamla norrbaggarnas sagor" verkar helt enkelt inte ha samma status som den "germanska Sagan" som "ständigt är moraliskt sund och kraftig" (Gyllander, "Företal" 4). Asbjørnsen och Moes sagor kan ibland behöva "hyffsas", och urvalet sovrar. Det är tydligt att Gyllander anser det motiverat att anpassa sagorna, alternativt stryka texterna helt, utifrån moraliska och pedagogiska grunder, som i fallet med Askepåten på sängkanten. Men han har också språkliga synpunkter. Han vill inte skapa "kaos i de små hjärnvindlingarna" och därför måste sagorna redigeras. Det är också ett av de kriterier som lyfts av Barnbiblioteket Sagas kommitté, att texter som annars skulle bli svårbegripliga för nutida svenska barnläsare kan och bör bearbetas (Klingberg 92).

Översättare, redaktörer, aktörer

Fokus har i den här artikeln legat på översättaren Hugo Gyllander. Det är hans brev, manus (med kommentarer), förord och översättningar som nagelfarits. Och det är hans aktörskap som syns. Men redaktörerna är också viktiga, om än nästintill osynliga. Trots att vi inte har deras brev går det att göra sig en uppfattning om deras synpunkter och förhållningssätt färgad av Gyllanders temperament. Därtill går det att sluta sig till vissa redaktionella beslut – vilka sagor som publicerades, hur de ålderskategoriserades i eventuella förord och så vidare. Än viktigare för den här studien är att Gyllanders förhållningssätt till redaktörerna påverkar hur och vad han skriver om sagor och översättning. Förhållandet mellan aktörerna (översättare och redaktör) påverkar i högsta grad processen framåt. Utifrån nedslagen i korrespondensen mellan Gyllander och hans två redaktörer på Barnbiblioteket Saga är det några saker som träder fram. För det första är frågan om *lämplighet* central. Är Gyllanders översättningar av de tyska och norska sagorna lämpliga för små barn? För tonåringar? De här frågorna får olika utfall, både med avseende på de två översättningarna, och med avseende på de olika aktörer som är involverade. När Hammarlund, enligt Gyllander, ifrågasätter Grimm-översättningarnas lämplighet för barn och hävdar att de passar bättre för ungdomar, opponerar han sig kraftfullt. Tvärtom, menar han, passar de här sagorna barn mycket bättre än ungdomar ("slyngel och slynåldern"). Han ber, som vi sett, om sakargument och exempel, vilket han sannolikt inte får eftersom det inte berörs i fler brev.

För övrigt ger inte heller han några sakskaäl eller exempel för sin ståndpunkt. Men i slutänden publiceras ändå 25 av de 27 sagor han översatte till den första Grimm-samlingen, vilket skulle kunna tolkas som att översättaren i det här fallet i huvudsak vann gehör i lämplighetsfrågan. Det är också tänkbart att Grimm-sagornas redan grundmurade klassikerstatus gjorde det möjligt för Hammarlund att acceptera en texttrogen översättning. I övrigt visar Gyllanders handskrivna originalmanuskript, till skillnad från många andra originalmanuskript i arkivet, inte några större redaktionella ingrepp, och överensstämmer väl med den publicerade texten, vilket pekar på att Amanda Hammarlund trots sina invändningar accepterade Gyllanders text i stort sett som den levererades.

Det är också intressant att den andra samlingen Grimm-sagor har en inledning där Gyllander anger just skäl och argument för varför de trots sina "starka färger, både när det gäller ont och gott" ändå

är "moraliskt sund[a]". Inledningstexten kan ses som det positiva utfallet av den konflikt Gyllanders brev vittnar om, en konflikt där varken han eller Hammarlund (vad vi vet) är tydliga med vad som är lämplig eller olämplig sagoläsning för mindre barn. Företalet är skrivet av Gyllander, men beslutet att överhuvudtaget ha en sådan inledning är förstås redaktörens.

När det gäller korrespondensen med Signe Wranér är Gyllander mycket öppnare med vad han tycker om sagorna och deras lämplighet, och vill diskutera vad som kan göras. I vissa fall lägger han även in kommentarer och förslag på försättsbladen till de handskrivna manussidorna. Men arkivet har också, som vi sett, bevarat en del av Wranérs anteckningar, med hennes ofta summariska omdömen. Där framgår även på vilket sätt sagoöversättningarna sållades, sorterades och skickades fram och åter för bearbetning.

Både översättare och redaktörer är aktörer i utgivningsprocessen, och ibland drar de åt olika håll. Vi förstår av Gyllanders brev att Hammarlund använder sig av lämplighetsargument och eventuellt tar stöd av Saga-kommittén för att driva sin linje, medan Gyllander håller på sin översättning och underkänner auktoriteten, kompetensen och giltigheten i Hammarlunds hållning, som han uppfattar den. Dock sker en form av förlikning och samsyn i och med inledningen till den andra Grimm-samlingen, där Gyllander och redaktionen de facto ställer sig bakom Gyllanders översättning och hans argument för varför Grimm-sagorna är lämpliga att läsas av barn.

När det gäller arbetet med Asbjørnsen och Moes sagor involveras Wranér i processen från start. Översättaren diskuterar både språk och stil med sin redaktör, inte minst muntligheterna och vulgariteterna, som båda anser måste bearbetas (eller sorteras bort). Den varmare relationen gör sannolikt att Gyllander vågar öppna sig för kritik, men också att han kan göra invändningar utan att gå i affekt. De saksål och argument som gäller sagoöversättning och som förblir outtalade när det gäller Grimm-översättningarna, formuleras direkt i breven till Wranér och även i vissa fall i Gyllanders manus-tillägg och i Wranérs anteckningar.

Mycket går att utläsa även ur en envägskommunikation, som i fallet Gyllander och redaktörerna. Genom att pussla samman korrespondensen med andra typer av texter ur Saga-arkivet – de publicerade böckerna, förord, förlagskatalog, originalöversättningar och manusanteckningar och så vidare – nyanseras bilden ytterligare.

Biografisk information: Björn Sundmark är professor i engelsk litteratur vid Malmö universitet. Han har publicerat ett stort antal artiklar och böcker om barnlitteratur, från avhandlingen Alice in the Oral-Literary Continuum (1999) till de vetenskapliga antologierna Translating and Transmediating Children's Literature, The Nation in Children's Literature, Child Autonomy and Child Governance in Children's Literature, Eating Cultures in Children's Literature och A Companion to Jabberwocky in Translation. Han är även barnboksförfattare: hans debutbok Klättra i träd, med illustrationer av Per Gustavsson, utkom 2022. Åren 2014–2018 var Sundmark redaktör för den internationella tidskriften Bookbird. Journal of International Children's Literature. Sundmark har därtill varit ordförande i August-juryn och suttit i Kulturrådets läsgrupp för barn- och ungdomslitteratur. Sedan 2023 sitter han i juryn för Astrid Lindgren Memorial Award.

Litteratur

Asbjørnsen, Peter Christen och Jørgen Moe. "Gutten som gikk til nordenvinden og krevde igjen melet", *Projekt Runeberg*, 1996, <https://runeberg.org/folkeven/023.html>.

Gyllander, Hugo. Brev till Amanda Hammarlund. 1905. Sagaarkivet, Svenska Barnboksinstitutet, Stockholm, avdelning I: E I:12.

---. Brev till Signe Wranér. 1936. Saga-arkivet, Svenska Barnboksinstitutet, Stockholm, avdelning I: E I:12.

---, översättare. *Bröderna Grimms sagor I*. Av Jacob och Wilhelm Grimm, illustrerad av Jenny Nyström m.fl., Svensk läraretidnings förlag, 1905.

---, översättare. *Bröderna Grimms sagor II*. Av Jacob och Wilhelm Grimm, illustrerad av Einar Nerman, Svensk läraretidnings förlag, 1922.

---. "Företal". *Bröderna Grimms sagor II*. Av Jacob och Wilhelm Grimm, översatt av Hugo Gyllander, illustrerad av Einar Nerman, Svensk läraretidnings förlag, 1922, s. 3–4.

---, översättare. *Guldfågeln och andra sagor*. Av Peter Christen Asbjørnsen och Jørgen Moe, illustrerad av Louis Moe, Svensk läraretidnings förlag, 1936.

---, översättare. *Guldfågeln och andra sagor*. Av Peter Christen Asbjørnsen och Jørgen Moe, illustrerad av Louis Moe, 2 uppl., Svensk läraretidnings förlag, 1942.

---, översättare. Manuskript till "Bröderna Grimms sagor I" [publicerades som *Bröderna Grimms sagor I* av Jacob och Wilhelm Grimm 1905]. Saga-arkivet, Svenska Barnboksinstitutet, Stockholm, avdelning I: F II:7.

---, översättare. Manuskript till "Bröderna Grimms sagor II" [publicerades som *Bröderna Grimms sagor II* av Jacob och Wilhelm Grimm 1922]. Saga-arkivet, Svenska Barnboksinstitutet, Stockholm, avdelning I: F II:38.

---, översättare. Manuskript till "Guldfågeln. Sagor för mindre barn" [publicerades som *Guldfågeln och andra sagor* av Peter Christen Asbjørnsen och Jørgen Moe 1936]. Saga-arkivet, Svenska Barnboksinstitutet, Stockholm, avdelning I: F II:70.

---, översättare. Manuskript till "Soria Moria slott. Sagosamling" [publicerades som *Soria Moria slott och andra sagor* av Peter Christen Asbjørnsen och Jørgen Moe 1936]. Saga-arkivet, Svenska Barnboksinstitutet, Stockholm, avdelning I: F II:70.

---, översättare. *Soria Moria slott och andra sagor*. Av Peter Christen Asbjørnsen och Jørgen Moe, illustrerad av Louis Moe, Svensk läraretidnings förlag, 1936.

Inghilleri, Moira. "The Sociology of Bourdieu and the Construction of the 'Object' in Translation and Interpreting Studies". *The Translator*, vol. 11, nr 2, 2005, s. 125-145, <https://doi.org/10.1080/13556509.2005.10799195>.

Ingwersen, Niels. "Asbjørnsen, Peter Christen (1812-85) and Moe, Jørgen (1813-82)". *The Oxford Companion to Fairy Tales*, 2 uppl., redigerad av Jack Zipes, Oxford University Press, 2015, s. 29-30.

Johanson, Margareta. *Sagoberättaren Hugo Gyllander*. Strandkullens förlag, 2007.

Klingberg, Göte. *Sekelskiftets barnbokssyn och Barnbiblioteket Saga*. Svensk läraretidnings förlag, 1966.

Kümmerling-Meibauer, Bettina. "Images of Childhood in Romantic Children's Literature". *Romantic Prose Fiction*, redigerad av Gerald Gillespie, Manfred Engel och Bernard Dieterle, Benjamins, 2008, s. 183-203.

Kümmerling-Meibauer, Bettina och Anja Müller. "Introduction. Canon Studies and Children's Literature". *Canon Constitution and Canon Change in Children's Literature*, redigerad av Bettina Kümmerling-Meibauer och Anja Müller, Routledge, 2016, s. 1-14.

Kåreland, Lena. "Barnbiblioteket Saga". *Lärarnas historia*, 2010, s. 1–5, https://lararnashistoria.se/wp-content/uploads/2025/10/barnbiblioteket-saga_artikel_2010.pdf.

Lindqvist, Yvonne. *Översättning som social praktik. Toni Morrison och Harlequinserien på svenska*. Diss., Stockholms universitet. Almqvist & Wiksell, 2002.

Mählqvist, Stefan. "Barnbiblioteket Saga". *Svenskt översättarlexikon*, https://litteraturbanken.se/%C3%B6vers%C3%A4ttarlexikon/artiklar/Barnbiblioteket_Saga. Hämtad 28 januari 2026.

---. "Hugo Gyllander, 1868–1955". *Svenskt översättarlexikon*, https://litteraturbanken.se/%C3%B6vers%C3%A4ttarlexikon/artiklar/Hugo_Gyllander. Hämtad 28 januari 2026.

Sagas stora katalog. 1899–1956. Svensk läraretidnings förlag, 1957.

Venuti, Lawrence. *The Translation Studies Reader*. 4 uppl., Routledge, 2021.

Wranér, Signe. Redaktörsanteckningar till Saga 167 och 168. Sagaarkivet, Svenska Barnboksinstitutet, avdelning I: F II:70.

---. *Sagan om Saga*. Bokvännerna, 1956.